

Geelbuiken vanuit de groeven

Het is in de nacht, ik rij naar huis. Het plenst, nevel stijgt op vanaf het asfalt. Wissers krijgen het water niet weg en het groot licht weerkaatst in de mist; met de auto is er geen doorkomen aan. Maar goed ook want de padden steken massaal over. Een perfecte vooravond voor een bijeenkomst van het platform geelbuikvuurpad op 20 maart in Berg en Terblijt (L). Met een fantastische spreker. De volgende morgen sta ik vroeg op en reis ik af naar Limburg.

— Pieter Joop (redactie)

> DE GEELBUIKVUURPAD is dé kers op de vaderlandse natuuraart. Zeer zeldzaam, sterk bedreigd, vindt in Nederland het noordelijkst deel van het Europese verspreidingsgebied, prachtig om te zien. In Nederland komt de soort alleen nog voor in extreme pioniersituaties: daar waar andere kikker- en paddensoorten en salamanders moeite hebben om te overleven. Ze zitten daarom nu alleen in enkele groeven in Limburg.

In de jaren negentig is met hulp van het Ministerie van LNV en Provincie Limburg een soortbeschermingsplan in uitvoering gekomen. Ben Crombaghs (Natuurbalans-Limes Divergens BV) en Wilbert Bosman (RAVON) hebben sindsdien de herintroductie en bescherming ter hand genomen en met nieuwe samenwerkingen in de regio avant-la-lettre invulling gegeven aan

foto Martijn Dorenbosch

Volwassen exemplaar van de geelbuikvuurpad. Kenmerkend is het hartvormige pupil in het oog.

de leefgebiedenbenadering. Met als resultaat: de soort gaat in de groeven vooruit. Vraag is nu: wat is de volgende stap?

In het platform Geelbuikvuurpad en Vroedmeesterpad komen deskundigen, beschermers, eigenaren, landschapsbeheerders en vrijwilligers bij elkaar voor actie. Gemene deler van dit gemengde gezelschap is dat hun hart voor deze twee bedreigde paddensoorten sneller gaat slaan. Het Platform is een initiatief van de Provincie Limburg, die zorgt voor de financiën om deze grote groep vrijwilligers te coördineren. Jaarlijks monitoren ze alle vindplaatsen van de genoemde soorten in Limburg en signaleren ze knelpunten in het beheer die vervolgens door hen zelf of door de terreinbeheerders worden opgelost. Het Platform komt jaarlijks twee keer bijeen voor overleg, waardoor de lijntjes tussen

vrijwilligers en terreineigenaren kort zijn, en dat werpt zijn vruchten af.

Frankrijk

In de zaal zijn zo'n 45 aanwezigen en na koffie en vlaai licht Ben Crombaghs het programma toe. Eerst een lezing van Rob Veen, daarna naar buiten voor wat herstelmaatregelen nabij de Meertensgroeve.

Rob Veen is in de reptielenwereld geen onbekende. Hij runt een camping in een deel van Frankrijk waar je het Limburg aantreft zoals je daar alleen van kunt dromen. Zeer divers, soortenrijk, schone lucht, schoon water in een kleinschalig agrarisch cultuurlandschap waar de koeien nog onder een grote mossige eik liggen. Vanuit dat departement Creuse in provincie Limousin organiseert hij onder andere natuurreizen (www.tigouleix.nl) en heeft hij

aldaar ook de bescherming van de geelbuikvuurpad op poten gezet. Vandaag presenteert hij zijn bevindingen.

“Vandaag is er eenzelfde soortbeschermingsdag als deze in Frankrijk, vlak bij waar ik woon: dat was tien jaar geleden ondenkbaar”, aldus Veen. Met de kennis die in Nederland over de soort was opgedaan heeft hij in de Creuse het landschap bekeken en gelezen. Hij zocht boeren, beheerders en regionale bestuurders op en merkte dat zij na een glas wijn en een goed gesprek graag wilden meewerken aan de bescherming. De mededeling dat in Nederland alle zeilen moesten worden bijgezet om de soort te behouden hielp goed. Een Fransman laat graag zien wat ie kan zonder subsidiestelsels en is trots op hetgeen streekeigen is en bijdraagt aan de gemeenschapszin. Tien jaar geleden waren er een paar waarnemingen bekend van de soort in de Creuse, maar mede door Veen en zijn campinggasten (menig deskundige komt een paar dagen langs) komt de verspreiding nu rap in beeld. De geelbuikvuurpad plant zicht voort in plasjes en afgesloten watertjes die ontstaan wanneer het waterpeil van beken en rivieren gedurende het seizoen daalt. Dit kan een waterkommetje in een rots zijn; zolang er maar geen andere beesten in zitten en de larven onbedreigd kunnen leven van de algen. Dit is het primaire habitat. Veen laat treffend zien hoe de pad als cultuurvolger heeft kunnen overleven door gebruik te maken van sporen die mensen in het landschap aanbrengen: karresporen op onverharde wegen, greppels, een zwemwatertje die een campingeigenaar zelf maakt door in zijn koeienland tijdelijk een stuwteje te plaatsen; tot aan volgelopen wroetgaten van wilde zwijnen. Tijdelijke wateren, “Keigoed voortplantingsbiotoop!”, aldus Veen.

Graven of begraven: dat is de vraag

Rob Veen komt er in zijn onderzoek achter dat vooral laat in het seizoen gegraven gaten, greppels, poelen geschikt zijn voor de pad. De geelbuik is net iets later dan andere salamandersoorten en kikkersoorten; zo heeft hij het rijk alleen. De jaren daarop kan het voorkomen dat er nauwelijks nog geelbuiklarven in het water komen; dan is het watertje ontdekt door de andere soorten (amfibieën en reptielen maar ook bijvoorbeeld libellenlarven en wantsen... allemaal predatoren voor de geelbuik). Wateren die echter volledig droogvallen na de zomer, die doen het het volgend seizoen doorgaans prima. Veen laat nog een dia zien van een verruigde berm aan de voet van een rots: “Daar waren al jaren geen geelbuiken meer gezien, toch leek ‘t mij een goed biotoop”. Het volgend seizoen kreeg hij toestemming om met een kleine graafmachine gaten en greppels te graven (soms niet groter dan 1 vierkante meter). “Ze vroegen hoeveel watertjes er gegraven moesten worden. Zestig!, zei ik resoluut.” Uiteindelijk werden er 73 gegraven omdat de machinist van de graafmachine in 1973 geboren was.

Dat jaar kwamen de geelbuiken ook bij de rotswand terug. “Geelbuiken hebben het vermogen om het zes tot acht jaar uit te houden in gebieden waar geen voortplantingswateren zijn”. Deze flexibiliteit past geheel bij het feit dat ze afhankelijk zijn van plots vrijkomende watertjes of één heftige onweersbui op een karrenspoor”. Zo kan het voorkomen dat in een gat van een vierkante meter meer larven zitten dan de hele Nederlandse populatie. “Maak het voortplantingswater geschikt en maak het ongeschikt, zorg daar voor de dynamiek. Het landhabitat kan meestal gewoon met rust gelaten worden, laat vooral wat overhoekjes

in tact. Zo kunnen projecten niet mislukken!”, is de boodschap die Rob aan zijn Nederlandse collega's mee wil geven.

Kansen in Nederland

Ben Crombaghs ziet mogelijkheden voor de volgende stap. “De geelbuik is in Nederland een beetje teveel vertroeteld”, is zijn analyse. “We zouden hier wat vaker het glas moeten heffen, gewoon naar een boer toegaan en vragen of je iets kleins kan doen op zijn land”. Eerder geven Ben en Wilbert aan dat in Nederland wel subsidie is voor het graven van poelen, maar die poelen moesten dan wel het hele jaar water bevatten. Gelukkig begint daar nu verandering in te komen, want voor de geelbuikvuurpad is dit nu juist precies verkeerd. Uit onderzoek in Nederland in de groeves in de periode 2000-2009 bleek heel duidelijk dat alleen wateren die regelmatig droogvallen duurzaam als voortplantingswater blijven functioneren. De geelbuik heeft namelijk aan concurrenten een broertje dood. De trend om poelen steeds groter te maken omdat ze dan voor meer soorten een geschikt leefgebied vormen is dus voor een soort als de geelbuik funest. Zelfs in een regenplas van een dag oud kunnen door de geelbuik eieren worden afgezet en de larven succesvol opgroeien. Dat vereist wel een goede communicatie, naar de recreanten, die moeten weten dat modderige pad vol kuilen een zegen is voor de geelbuik. Maar ook naar de beleidsmaker, dat er middelen moeten zijn voor behoud van tijdelijke kuilen en plassen. Dit type habitat-beheer kost echter, zeker wanneer men dit vergelijkt met poelenbeheer, bijna niets. En het levert in het heuvelland veel meer op, namelijk dat er iets gedaan wordt voor de echt bedreigde soorten in plaats van het feit dat de algemene soorten nog algemener worden.

Vrijwilligers van Platform geelbuikvuurpad en vroedmeesterpad worden door Rob Veen meegenomen naar de Creuse.

Foto Wilbert Bosman

Foto Pieter Joop

Rob Veen

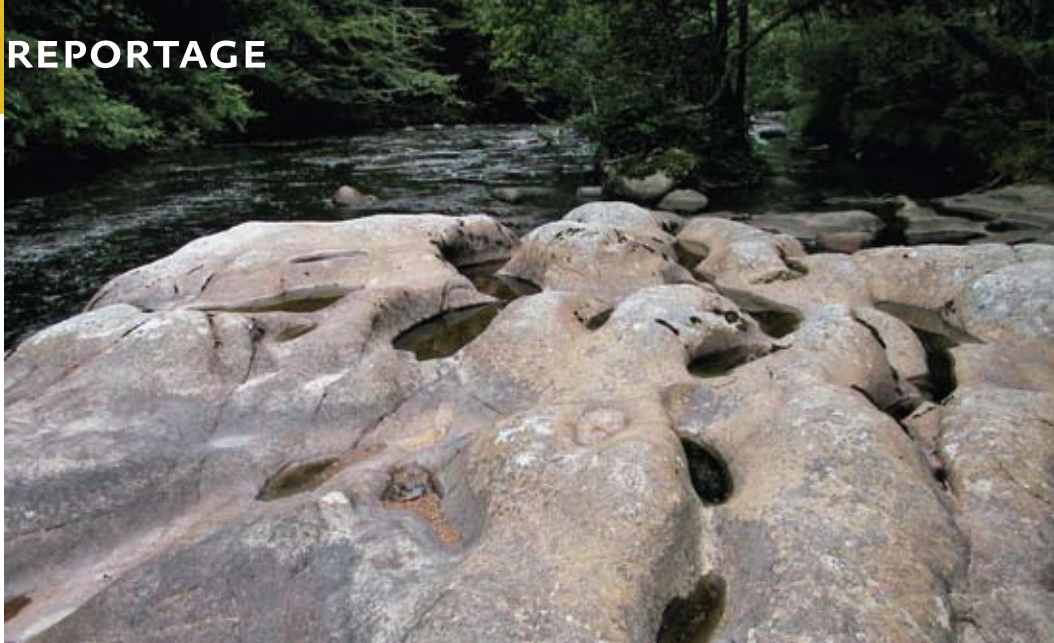

foto Rob Veen

foto Paul van Hoof natuurfotografie

De geelbuikvuurpad plant zicht voort in tijdelijke plasjes en afgesloten watertjes. Dit kan een waterkommetje in een rots zijn (foto helemaal boven) of volgelopen poelen of karresporen na een fikse regenbui (foto boven).

foto Pieter Joop

... Met vastberadenheid worden de zagen in de gebleste bomen gezet en de bramenlaag opzij geschoven. Het Platform zet de beuk erin voor wat herstelmaatregelen nabij de Meertensgroeve.

Ook het landhabitat verdient speciale aandacht. Het is logisch dat een soort waarbij het in de genen zit om 'af te wachten (soms zelfs meerdere jaren) totdat die ene kans op voortplanting zich voordoet' de beschikking moet hebben over goede schuilplaatsen – steenhopen, dood hout etc. – nodig om te overleven. Maar Nederland wordt steeds opgeruimder, zelfs in natuurgebieden is dat soms een probleem. “Als een beheerder wat takkenhopen laat liggen of een particulier een berg stenen, wordt er te snel geklaagd”, aldus Crombaghs. Tja, een beetje rommel is soms goed voor de biodiversiteit, besluiten we. Op dat moment breekt de zon door.

Handjes uit de mouwen

Na de lezing vertrekt een deel van de toehoorders onder leiding van Frans Blezer van het IKL naar de Meertensgroeve. Zagen, harken, scheppen en handschoenen worden uitgedeeld. Langs het toegangspad is een mooie luwe zonnige hoek; in potentie een prima plek voor geelbuiken. Alleen de bramen en een deel van de boomopslag moeten daarvoor wijken. Met vastberadenheid worden de zagen in de gebleste bomen gezet en de bramenlaag opzij geschoven. Het Platform zet de beuk erin. Rob Veen steekt nog een sjekkie op. “Op mijn camping heb ik een paar gaten met geelbuiken, vorig jaar weer vol met dikkopjes. Maar het werden er snel minder. Elke dag tientallen eraf. Wat is dit? Overdag merkte ik niets vreemds. Ben ik 's avonds gaan waken. Het bleken twee jonge ringslangen te zijn! Die vraten er elke avond tien op... de plek was ontdekt. Ik moet deze voortplantingswatertjes dus verplaatsen of een seizoen dichtgooien”. Ben Crombaghs vult aan: “Dat kan ook prima in Nederland, buiten de groeven. Werk samen: met scholen, met beschermers, met mensen uit de buurt. Doe van alles, want kleine projecten kosten bijna niets en kunnen niet mislukken”. Toch ook op z'n Frans, dus.

Na twee uurtjes valt de laatste stam. Alles wordt opgestapeld verwerkt in de rand. Hier is een nieuw voortplantingsgebied in wording. <

Pieter Joop
Ministerie van LNV, Programmadirectie
Natura 2000, p.joop@minlnv.nl